

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

«بسمه تعالی»

جهت اطلاع کلیه مدیران عامل بانک‌های دولتی و غیردولتی ارسال گردید

با سلام؛

به پیوست "دستورالعمل نحوه سفارش، توزیع و جمع‌آوری ایران چک بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران" ارسال می‌گردد. خواهشمند است دستور فرمایید تا اقدامات لازم برای پیاده‌سازی هرچه سریع‌تر مفاد دستورالعمل انجام گیرد و بر حسن اجرای آن نظارت شود. یادآور می‌گردد این بانک از تاریخ ۱۳۸۷/۲/۲۵، آمادگی دارد نسبت به عرضه ایران چک بانک مرکزی اقدام نماید. /ص

طهماسب مظاهری

رئیس

رونوشت:

- جناب آقای دکتر قضاوی قائم مقام محترم بانک جهت اطلاع.
- جناب آقای دکتر بهمنی دبیرکل محترم بانک جهت اطلاع.
- جناب آقای مهندس مهرانی معاون محترم فن‌آوری‌های نوین بانک مرکزی جهت اطلاع.
- جناب آقای دکتر جهانگرد مشاور محترم رئیس کل بانک مرکزی جهت اطلاع.
- جناب آقای معتمدی مدیرکل محترم نظارت بر بانک‌ها و موسسات اعتباری جهت اطلاع.
- اداره نظارت بر بانک‌ها جهت اطلاع.
- اداره نظارت بر موقعیت مالی بانک‌ها جهت اطلاع.
- اداره نظارت بر موسسات پولی غیربانکی جهت اطلاع.
- اداره بررسی‌های حقوقی جهت اطلاع.
- اداره بررسی‌های اقتصادی جهت اطلاع.
- سازمان تولید اسکناس و مسکوک جهت اطلاع.
- اداره مهندسی نرم‌افزار جهت اطلاع.
- شرکت چاپ و نشر بانک ملی جهت اطلاع.
- اداره حسابداری کل و بودجه جهت اطلاع.
- اداره نشر اسکناس و خزانه جهت اطلاع.

واحد اقدام کننده: اداره مطالعات و مقررات بانکی.

۱۳۸۷/۲/۲۴

۲۰۲۴

۱۳۸۷/۲/۲۴

دستورالعمل نحوه سفارش، توزیع و جمع‌آوری

ایران چک بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

الف - مقدمه

برخورداری از یک نظام جامع و توانمند پرداخت، از جمله اهداف کلانی است که مراجع و سیاستگذاران پولی کشورها همواره در پی دستیابی به آن هستند. این نظام می‌بایست مشتمل بر ساز و کارها و ابزارهای فراگیر، کارآمد، کارا و مناسبی باشد که متناسب با شرایط و واقعیات اقتصادی روز جامعه، تکامل و بهبود یافته‌اند به گونه‌ای که نیازهای متنوع خرد و کلان عموم شهروندان را به نحوی شایسته مرتفع نمایند. بدیهی است اختلال در کارکرد هریک از ساز و کارها و ابزارهای پرداخت این نظام - به درجات مختلف - اثربخشی و کارایی آنها را مختل ساخته، زمینه اقبال جامعه به ساز و کارها و ابزارهای جایگزینی را فراهم می‌آورد که گاه، تبعات منفی و گسترده اقتصادی را در پی دارند.

چاپ و انتشار انواع چک پول (ایران چک، بانک چک) توسط بانک‌ها و با شرایط کنونی؛ علاوه بر آن که متضمن ریسک نقدینگی برای آنها است درافزایش برخی شاخص‌های عمده اقتصادی از جمله میزان نقدینگی و نرخ تورم موثر است. از این رو، ساماندهی این ابزار از مدت‌ها پیش، ضروری می‌نمود.

به منظور تحقق این مهم، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با تهیه و ابلاغ دستورالعمل نحوه سفارش، توزیع و جمع‌آوری ایران چک بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (موضوع بخشنامه شماره م/ب/۱۳۸۲ مورخ ۱۳۸۵/۶/۸) به شبکه بانکی کشور، گام نخست را در این زمینه برداشت و اینک با ابلاغ این دستورالعمل در پی تکمیل اقدامات گذشته و هدایت موثر شبکه بانکی کشور در این زمینه است. لازم به ذکر است که چاپ و انتشار ایران چک بانک مرکزی و ممنوعیت چاپ چک پول (ایران چک، بانک چک) توسط بانک‌ها از ابتدای سال ۱۳۸۷، به موجب مصوبه جلسه مورخ ۱۳۸۶/۱۲/۸ هیات محترم وزیران است که طی بخشنامه شماره ۱۷۱۲/۲۰/ت/۳۹۳۰۵ مورخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۱ معاون اول محترم رئیس جمهور ابلاغ شده است.

شایسته است هریک از بانکها و موسسات اعتباری کشور با بهره‌گیری از فناوری‌های

ب - تعاریف

چک‌پول: منظور از چک پول در این دستورالعمل، هریک از انواع بانک چک یا ایران چک می‌باشد.
بانک چک: چکی است که توسط بانک صادر و وجه آن در هر یک از شعب آن بانک یا توسط نمایندگان و کارگزاران آن پرداخت می‌گردد. این گونه چکها با استفاده از نام کوتاه آن بانک و به دنبال آن کلمه چک از قبیل سپه چک، رفاه چک، ملی چک و ... نام‌گذاری می‌شوند. در نام‌گذاری این اوراق، می‌توان به جای عنوان بانک (قبل از کلمه چک)، از واژه‌های دیگری نیز استفاده نمود لیکن تصریح نام بانک بر روی اوراق به نحوی آشکار ضروری است.

ایران چک: چکی است که توسط بانک صادر و وجه آن در هر یک از شعب تمامی بانک‌هایی که با یکدیگر قرارداد دارند یا توسط نمایندگان و کارگزاران آنها پرداخت می‌گردد.
ایران چک بانک مرکزی: سندی است که به موجب مصوبه جلسه مورخ ۱۳۸۶/۱۲/۸ هیات محترم وزیران و توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران چاپ و منتشر شده و از این پس به اختصار "ایران چک بانک مرکزی" نامیده می‌شود.

مبلغ اسمی: به مبالغ ریالی مندرج بر روی هر برگ چک پول یا ایران چک بانک مرکزی اطلاق می‌شود.

ج - مقررات نحوه جمع‌آوری انواع چک‌پول (بانک چک، ایران چک) صادره از سوی بانکها

ماده ۱- از تاریخ ابلاغ این بخشنامه، اخذ سفارش جدید از بانکها و نیز چاپ انواع چک پول

(بانک چک، ایران چک) برای آنها ممنوع بوده و بانک‌ها صرفاً مجاز به استفاده از موجودی چک پول خود (چاپ شده و در جریان تولید) - براساس مفاد دستورالعمل "نحوه انتشار، خرید و فروش انواع چک پول (ایران چک، بانک چک)" موضوع بخشنامه شماره مب/۱۳۸۲ مورخ ۱۳۸۵/۶/۸ - هستند.

ماده ۲- سفارشاتى که قرارداد آن ها بین بانک متقاضى و واحد تولیدى منعقد شده و یا پس از انعقاد قرارداد تولید، اقدام خاصى در مورد آن ها انجام نشده است کان لم یکن تلقى می شوند. واحدهای تولیدی تنها مجاز به چاپ چک پول هایی هستند که در جریان تولید بوده و در مرحله ای قرار دارند که تولید آن ها را نمی توان متوقف کرد و یا این اقدام، هزینه فراوانی را برای واحد تولیدی در پی دارد.

ماده ۳- سازمان تولید اسکناس و مسکوک و شرکت چاپ و نشر بانک ملی ایران می‌بایست متناسب با نیاز بانک‌ها (به تشخیص اداره نشر اسکناس و خزانه بانک مرکزی) نسبت به تحویل چک پول‌های موجود در خزائن خود و یا در جریان تولید به بانک‌های ذی‌ربط - در چارچوب مقررات و ضوابط موجود - اقدام نمایند.

ماده ۴- بانک‌ها حداکثر تا سه ماه از تاریخ ابلاغ این دستورالعمل (دوره گذار)، می‌توانند به فروش چک پول خود مبادرت نمایند.

تبصره- لازم است بانک‌ها ترتیبی اتخاذ نمایند تا طی دوره گذار، ضمن تودیع سپرده قانونی انواع چک پول (ایران چک، بانک چک) نزد بانک مرکزی؛ مابقی آن را جزو منابع مسدود تلقی نموده و از اعطای تسهیلات از محل آن خودداری کنند.

ماده ۵- مادامی که مشتریان بانک‌ها چک پول (بانک چک، ایران چک) خود را جهت باز خرید به بانک‌ها ارائه می‌کنند (حتی پس از طی دوره گذار، موضوع ماده ۴ این دستورالعمل)؛ بانک‌ها موظف هستند نسبت به باز خرید آنها وفق مواد ۱۶ الی ۱۹ بخشنامه شماره مب/۱۳۸۲ مورخ ۱۳۸۵/۶/۸ اقدام نمایند و تعهد بانک‌ها در خصوص باز خرید این اوراق به هیچ‌وجه از بین نمی‌رود.

ماده ۱۴- سازمان تولید اسکناس و مسکوک پس از چاپ ایران چک‌های بانک مرکزی، آنها را مطابق تشریفات معمول اداری (از جمله تنظیم صور تجلسه و صدور اسناد مربوط)، به اداره نشر اسکناس و خزانه تحویل می‌دهد.

ماده ۱۵- بانک‌هایی که متقاضی دریافت ایران چک‌های بانک مرکزی هستند می‌بایست درخواست خود را به اداره نشر اسکناس و خزانه این بانک ارسال نمایند. درخواست‌های مزبور می‌بایست مشتمل بر مجموع ریالی ایران چک‌های درخواستی، تعداد و مقدار ریالی هریک از انواع آن باشند. واحدهای ذی‌ربط در بانک مرکزی نیز پس از انجام بررسی‌های اولیه، آن‌ها را همانند اسکناس در اختیار بانک‌ها و موسسات اعتباری قرار می‌دهند.

ماده ۱۶- بانک متقاضی می‌بایست معادل صد در صد مبلغ ریالی سهمیه مذکور را به صورت اسکناس و مسکوک در اختیار اداره نشر اسکناس و خزانه بانک مرکزی قرار داده، یا درخواست نماید بانک مرکزی از حساب جاری آن برداشت نماید. در صورت موافقت بانک مرکزی، انتخاب ترکیبی از دو راه کار فوق نیز ممکن می‌باشد.

ماده ۱۷- در صورتی که بنا به تشخیص بانک مرکزی، امکان برداشت تمام یا بخشی از معادل ریالی ایران چک‌های درخواستی از حساب جاری بانک متقاضی به دلائلی هم‌چون بدهکار بودن آن، ناهمخوانی با سیاست‌های پولی و نظایر آن وجود نداشته باشد عرضه ایران چک‌های درخواستی فقط از طریق پرداخت صد درصد مبلغ ریالی سهمیه تعیین شده یا راه‌کارهای جایگزینی خواهد بود که بانک مرکزی و بانک متقاضی - در چارچوب مقررات و مصوبات جاری - بر روی آن توافق نمایند.

ه- مقررات مربوط به توزیع و فروش ایران چک بانک مرکزی

ماده ۱۸- بانک‌ها، ایران چک بانک مرکزی را براساس درخواست مشتریان در اختیار آنها قرار می‌دهند.

ماده ۱۹- هنگام فروش این اوراق، لازم است مشتری نسبت به اعلام هویت کتبی خود (شامل شماره ملی) بر روی اعلامیه فروش اقدام نماید. متصدی بانکی نیز باید اقدام به تکمیل بندهای مربوط به اوراق فروخته شده (شماره سریال، نوع و مبلغ اوراق) بر روی اعلامیه مزبور نماید.

ماده ۲۰- متصدی بانکی، پس از تطبیق مشخصات تکمیل شده از سوی مشتری (در برگه فروش) با مدارک رسمی و معتبر شناسایی وی - به نحو مقتضی و طبق دستورالعمل مربوط - احراز هویت نموده؛ و اقدام به اخذ امضای مشتری بر روی برگه فروش می نماید.

ماده ۲۱- متصدی بانکی می بایست هنگام فروش ایران چک بانک مرکزی، آن را ممهور به مهر شعبه و تاریخ نماید.

و - مقررات مربوط به باز خرید، جمع آوری و امحای ایران چک های فرسوده بانک مرکزی

ماده ۲۲- به هنگام باز خرید، دارنده ایران چک بانک مرکزی هویت کتبی خود (شامل شماره ملی) را بر روی اعلامیه باز خرید یادداشت نموده، آن را امضا می نماید. متصدی بانک نیز باید از صحت هویت مشتری اطمینان حاصل کند.

ماده ۲۳- متصدی بانک موظف است ایران چک های بانک مرکزی را از نظر اصالت و جعل شناسایی نموده؛ شماره سریال آنها را وارد سیستم رایانه ای مربوط نماید و پس از تایید سیستم و اطمینان از این که اوراق مزبور در فهرست سیاه (سرقتی، مسدودی و ...) قرار ندارند؛ وجه آن را پرداخت یا به حساب مشتری واریز نماید.

ماده ۲۴- در صورتی که پس از ورود شماره سریال ایران چک بانک مرکزی، سیستم از پذیرش آن امتناع نماید پرداخت وجه چک تنها از طریق منظور نمودن آن در حساب مشتری و طی مراحل مربوط به اتاق پایاپای و اداره معاملات ریالی بانک مرکزی امکان پذیر می باشد.

ماده ۲۵- در صورت ابطال ایران چک بانک مرکزی، لاشه آن پس از ظهرنویسی سوراخ شده؛ از ارائه مجدد آن به مشتریان اجتناب می شود. ایجاد سوراخ بر روی ایران چک باید به گونه ای باشد که شماره سریال و نیز MICR آن مخدوش نشود.

ماده ۲۶- پس از جمع‌آوری و ابطال ایران چک‌های بانک مرکزی به روش فوق، لازم است اوراق مزبور در چارچوب ترتیبات داخلی هر بانک نگهداری شود به گونه‌ای که امکان دسترسی و کنترل آنها برای واحد بازرسی داخلی هر بانک و بازرسان بانک مرکزی ممکن باشد.

ماده ۲۷- اطلاعات مربوط به ایران چک‌های بانک مرکزی که از مشتریان بازخرید و ابطال شده است (از جمله شماره سریال)، در پایان هر روز برای بانک مرکزی ارسال می‌شود. بانک مرکزی نیز پس از کنترل اطلاعات دریافتی، حساب بانک مربوط را به میزان جمع مبالغ ریالی ایران چک‌های مزبور بستانکار می‌نماید.

ز - مقررات نحوه تبادل اطلاعات مربوط به شماره سریال ایران چک

ماده ۲۸- بانک مرکزی در ساعت ۱۸ هر روز فهرست شماره سریال‌های فروخته شده توسط بانک مرکزی به سیستم بانکی را طی فایلی با فرمت شماره یک پیوست این دستورالعمل، از طریق شبکه بین بانکی در اختیار همه بانک‌ها قرار می‌دهد.

ماده ۲۹- بانک‌ها هر روز فهرست ایران چک‌های خریداری شده توسط خود و بانک‌های دیگر را برای کنترل، وارد سیستم رایانه‌ای خود خواهند نمود.

ماده ۳۰- بانک‌ها در هر روز فهرست شماره سریال‌های مسدود شده / رفع مسدودی توسط مراجع قضایی را از طریق سیستم شبکه بین بانکی، طی فایلی با فرمت شماره دو پیوست این دستورالعمل، تا ساعت ۱۴ آن روز در اختیار بانک مرکزی قرار می‌دهند.

ماده ۳۱- بانک مرکزی فهرست کلیه شماره سریال‌های مسدودی / رفع مسدودی را مشابه فرمت فایل مسدودی ماده ۳۰ از ساعت ۱۶ به بعد بر روی شبکه قرار می‌دهد و بانک‌ها ملزم به اعمال این فهرست تا ۷۲ ساعت بعد در سیستم‌های رایانه‌ای خود می‌باشند.

ماده ۳۲- بانک‌ها به طور روزانه اطلاعات مربوط به شماره سریال‌های باز خرید و ابطال شده را طی فایلی با فرمت شماره سه پیوست این دستورالعمل - از طریق شبکه - در اختیار

بانک مرکزی قرار می‌دهند. بانک مرکزی بعد از بررسی فایل مربوط، نسبت به تسویه آن اقدام نموده و ضمناً در مورد شماره سریال‌هایی که سیستم از پذیرش آن‌ها امتناع می‌کند و نیز دلایل رد آن‌ها، اطلاع‌رسانی لازم را به بانک‌ها انجام می‌دهد.

ماده ۳۳- بانک مرکزی در ساعت ۱۸ هر روز، فهرست کلیه شماره سریال‌های ابطال شده توسط بانک‌ها را طی فایلی با فرمت ماده ۳۲ بر روی شبکه قرار می‌دهد.

ح - دوره گذار

ماده ۳۴- با توجه به لزوم برنامه‌ریزی جامع و زمان‌بر بودن مراحل چاپ و انتشار ایران چک‌های بانک مرکزی، بانک‌ها می‌توانند ظرف حداکثر مدت تعیین شده در ماده ۴ این دستورالعمل، از موجودی چک پول‌های خود به مشتریان عرضه نمایند. پس از این مدت، عرضه چک پول به مشتریان ممنوع می‌باشد و بانک‌ها تنها می‌توانند اقدام به بازخرید چک پول‌های در دست اشخاص - براساس ضوابط و مقررات جاری از جمله بخشنامه شماره مب/۱۳۸۲ مورخ ۱۳۸۵/۶/۸ - نمایند.

ماده ۳۵- بانک‌ها موظف هستند که نقدینگی خود را به گونه‌ای مدیریت نمایند که پیش از اتمام دوره‌گذار و به محض دریافت ایران چک‌های بانک مرکزی؛ این اوراق را به مرور، در حداقل زمان ممکن و به گونه‌ای جایگزین چک پول‌های فعلی نمایند که اختلالی نیز در نظام پرداخت و مدیریت نقدینگی آن‌ها ایجاد نشود.

عنوان	کد بانک / سال	کد مبلغ	سری	سریال	سریال	کد بانک / سال	کد مبلغ	سری	کد بانک
نوع فیلد	عددی	عددی	عددی	عددی	عددی	عددی	عددی	عددی	عددی
طول فیلد	۲ بایت	۱ بایت	۳ بایت	۶ بایت	۶ بایت	۲ بایت	۱ بایت	۳ بایت	۳ بایت

از سریال ← → تا سریال

عنوان	سال	کد مبلغ	سری	سریال	اعلام	(n)
نوع فیلد	عددی	عددی	عددی	عددی	تاریخ مسدودی	
طول فیلد	۲ بایت	۱ بایت	۳ بایت	۶ بایت	۸ بایت YYYYMMDD	

عنوان	تاریخ باز خرید	کد بانک باز خرید کننده	چک دیجیت	سریال	سری	کد مبلغ	ردیف
نوع فیلد	عددی	عددی	عددی	عددی	عددی	عددی	عددی
طول فیلد	۶ بایت	۶ بایت	۲ بایت	۶ بایت	۳ بایت	۱ بایت	۶ بایت